

Atf / Citation

GÖKTEPE, B. (2023). "Orta Çağ'da Antik Mirasın Muhafazası: Cassiodorus'un Vivarium Manastırı Üzerine Bir Tartışma". *Gazi Türkiyat*, 33: 257-268.

Geliş / Submitted 07.05.2023

Kabul / Accepted 11.10.2023

DOI 10.34189/gtd.33.013

ORTA ÇAĞ'DA ANTİK MİRASIN MUHAFAZASI: CASSIODORUS'UN VIVARIUM MANASTIRI ÜZERİNE BİR TARTIŞMA

The Preservation of Ancient Heritage in the Middle Ages: A Discussion on Cassiodorus' Vivarium Monastery

Bedia GÖKTEPE*

Öz

Bu çalışma, klasik mirasın kurtarıcısı olarak bilinen Cassiodorus'un Orta Çağ kültürü üzerindeki etkisi ve İtalya'nın Calabria bölgesinde kurduğu Vivarium Manastırı hakkında bilgi vermektedir. Cassiodorus, Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde yaşamış ve İtalya'da Ostrogot idaresi altında idari görevlerde bulunmuş bir kişidir. Ancak siyasi kariyerinden sonra hayatını manastır yaşamına adanmış Cassiodorus, Vivarium Manastırında hem dini hem de seküler eserlerin kopyalanması ve korunması için çalışmalar yürütmüştür. Çalışmada, Cassiodorus'un bu manastırı kurarken ne gibi amaçlar güttüğü, kütüphanesinde yer alan klasik eserlerin hangileri olduğu ve neden bu eserleri seçtiği gibi sorulara cevap aranmaktadır. Ayrıca, Cassiodorus'un Vivarium Manastırının Avrupa'daki diğer manastırlara bir model teşkil edip etmediği, eserlerinin kimler tarafından okunduğu ve kullanıldığı gibi sorulara da cevap bulmak amaçlanmaktadır. Çağdaşı keşişler ve kendisiyle ilgili ortaya konulan teoriler mukayese edilerek Cassiodorus'un Antik Yunan ve Roma klasik mirasının korunması ve sürdürülmesindeki etkisi ve öneminin ne olduğu açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışma, Cassiodorus'un Orta Çağ kültürü üzerinde değerli ve önemli bir rol oynadığı, ancak onu klasik mirasın kurtarıcısı olarak görmenin abartılı olduğu sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cassiodorus, Institutiones, Vivarium Manastırı, liberal sanatlar, Augustinus

Abstract

This study provides information about the influence of Cassiodorus, known as the savior of the classical heritage, on medieval culture and the Vivarium Monastery he founded in Calabria, Italy. Cassiodorus lived in the late Roman Empire and held administrative posts in Italy under Ostrogothic rule. However, after his political career, Cassiodorus devoted his life to monastic life and worked for the copying and preservation of both religious and secular artifacts in Vivarium Monastery. This study seeks to answer questions such as what Cassiodorus' aims were when he founded his monastery, which classical works were in his library, and why he chose those works. It also aims to find answers to questions such as

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE. bedia.goktepe@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4307-8380

whether Cassiodorus' Vivarium Monastery served as a model for other monasteries in Europe and by whom his works were read and used. By comparing Cassiodorus with his contemporary monks and the theories about him, we will try to explain his influence and importance in the preservation and maintenance of the classical heritage of ancient Greece and Rome. The study concludes that Cassiodorus played a valuable and important role in medieval culture but also suggests that it is exaggerated to see him as the savior of the classical heritage.

Keywords: Cassiodorus, Institutiones, Vivarium Monastery, liberal arts, Augustinus

GİRİŞ

Antik Yunan ve Roma'nın klasik mirası, Orta Çağ'da çağın kendine özgü teknikleriyle çeşitli şekillerde korunmuş ve sürdürülmüştür. Bu mirasın korunmasının kendisinden sonra gelen medeniyetler için öneminin bilincinde olan ve bu süreçte rol oynayan öncü isimler vardır. Çalışmanın konusunu oluşturan Cassiodorus'un ise bu süreçteki önemi ve etkisi tartışmalıdır.

Tam adı "Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus" olan Cassiodorus (485-588), İtalya'nın Calabria bölgesindeki Squillace'de doğmuştur (Curti 2007: 409-410). Ravenna'da eğitim görmüş, ardından tıpkı babası gibi Ostrogot Krallığı'nda resmî görevlerde bulunmuştur (Nicholson 2018: 299). Cassiodorus, Theodericus ve diğer Got krallarına İtalya'da nizam kurlmaları konusunda bir rehber olmuştur.

Cassiodorus'un eserlerine bakıldığında; Roma ve Got tarihinin yanı sıra manastırdaki keşişlere kılavuz niteliğinde kaleme alınmış eserlerinin olduğu görülmektedir. Âdem'den başlayan ve Roma tarihinin bir özeti olan eseri *Chronicle* ve Got tarihi açısından değerli fakat kaybolmuş olan bir diğer eseri ise *Got Tarihi*'dir. Jordanes'in *Getica* adlı eserini Cassiodorus'un bu kaybolmuş kaynağına dayanarak yazdığı bilinmektedir (Kozan 2014). Ostrogot yönetimindeki idari görevi boyunca gerçekleştirilen resmi yazışmaları konu alan ve 12 kitaptan oluşan *Variae* adlı bir başka eseri daha bulunmaktadır (Akçoru 2001: 207).

Cassiodorus'un en önemli eserlerinden bir diğeri, manastırdaki keşişlerin eğitimi için yazdığı *Institutiones divinarum et saecularium litterarum*'dur ki bu eser iki kitaptan oluşur. Birinci kitapta kutsal metinler ve bu metinlerin dikkatli ve hatasız kopyalanması gibi konuların yanı sıra, okumaları ve kopyalamaları için keşişlere kilise babaları, Hristiyan tarihçileri ve tıbbi eserler gibi hususlar hakkında bilgi verir. İkinci kitabın muhteviyatı ise yedi özgür sanat (liberal sanatlar) olan Gramer, Retorik, Mantık, Aritmetik, Müzik, Geometri ve Astronomi ile ilgili bilgiler verir. Bu disiplinlerin öneminden bahseder ve keşişlere bu konular üzerine okunacak eser tavsiyelerinde bulunur (Cassiodorus 2004: 171-233). Örneğin, tarım ile ilgili olarak Gargilius Martialis, Columella ve Aemilianus'a değinirken; tıpta Hipokrat, Galen ve Dioscorides gibi önde gelen isimlerin çalışmalarının; gramerde Donatus; retorikte Cicero ve Ountilianus ve müzikle ilgili olarak da Gaudentius ve Censorinus'un eserlerinin okunmasını tavsiye eder (Cassiodorus 2004: 144- 217).

Cassiodorus'un *De Ortographia* (İmla Üzerine) adlı eseri de kitap kopyalama ile görevli keşişlere imla noktasında bir rehber vazifesi görür. *Institutiones divinarum et saecularium litterarum* ile birlikte bu iki eseri manastırda kitap kopyalayan müstensihlere bir rehber niteliği taşımaktadır. Bilinen diğer eserleri ise *Commentary on the Psalms* (Expositio Psalmorum), *De Anima* ve *Historia ecclesiastica tripartita*'dır.

Cassiodorus'un hayatı ve eserleri anlatılarak kısaca bir giriş yaptıktan sonra çalışmanın asıl konusunu oluşturan Vivarium Manastırı'nın kurulma süreci ve bu manastırdaki faaliyetlere geçelim. İlk olarak, Cassiodorus'un asıl niyetinin Papa Agapetus'un (535-536) da desteği ile İskenderiye ve Nisibis okullarını model alan Roma merkezli bir Hristiyan yükseköğrenim merkezi kurmak olduğunu söyleyebiliriz. Bu kurumda, ileri seviyede teoloji çalışmaları yapacak kimselere liberal sanatlar¹ öğretilenkti. Ancak o dönemin Roma'sında bu kurumun inşasını sağlayacak istikrarlı zemin mevcut değildi (İtalya'nın önce Vandallar ve ardından Bizans İmparatoru I. Justinianus (527-565) tarafından istila edilmesi). Roma'nın elverişli olmaması nedeniyle 540 civarında Güney İtalya'daki Squillace yakınlarına giden Cassiodorus, burada bir manastır (Vivarium) kurdu (Dales 1980: 47-48).

Cassiodorus'un, İtalya'nın barbar istilasına uğradığı bir dönemde Vivarium Manastırı'nı kurup antik dönemin eserlerini buradaki keşişlere kopyalatarak klasik mirasa sahip çıktığı ve onun kurduğu bu manastır geleneğinin Avrupa'daki diğer manastırlarda da örnek alındığı gibi hususlarda ilim dünyasında müşterek bir fikir mevcuttur. Bununla birlikte, Cassiodorus'un böyle bir amacının ve manastır kültürü üzerinde bir etkisinin olmadığı yönünde de teoriler vardır.

Cassiodorus'un Vivarium'da klasik eserleri kopyalatarak koruduğu fikrini iddia eden çalışmalardan bazıları şunlardır: Richard C. Dales'e göre, Cassiodorus, Vivarium Manastırı'nda seküler² ve dini eserlerden oluşan büyük bir kütüphane ve ayrıca bir yazıhane (scriptorium) kurmuş ve buradaki keşişleri Hristiyan ve pagan yazarların eserlerini kopyalamakla görevlendirmiştir (Dales 1980: 47-48). Leslie W. Jones ise Cassiodorus'un, kitap kopyalama çalışmalarını sistematik ve disiplinli hale getirmiş olması açısından önemli olduğunu, ayrıca bu girişiminin Batı medeniyetine katkı sağladığını ileri sürmektedir (Jones 1945: 434). Dom Cuthbert Butler, *Benedictine Monachism Studies in Benedictine Life and Rule* adlı çalışmasında Cassiodorus'un sadece dini metinleri değil; tarih, coğrafya ve müzik gibi çeşitli disiplinlerdeki kitapları toplatarak kopyalarını yaptırdığına ve klasik metinleri muhafaza etmede manastırlara rol model olması açısından önemli bir isim olduğuna değinir (Butler 1961: 332-333).

Henry Osborn Taylor, *The Classical Heritage of the Middle Ages* adlı eserinde Cassiodorus'un kurduğu Vivarium Manastırı'nda klasik metinleri kopyalatarak klasik

¹ Bu çalışmada, Yedi Özgür Sanat olarak da bilinen liberal sanatlardan kastedilen gramer, mantık, retorik, aritmetik, geometri, müzik ve astrolojiden oluşan yedi bilim ve sanat dalıdır.

² Burada Roma'da Hristiyanlık öncesi pagan dönemine ait kitaplar kastedilmektedir.

mirası koruduğundan ve bir diğer katkısının da bu kitap kopyalama geleneğinin Benediktenler tarafından örnek alınmış olmasından bahseder. Benediktenlerin kendi manastırlarında kopyalama faaliyetlerinde bulduklarını ifade eder (1901: 4).

Henri Irénée Marrou, *History of Education in Antiquity* isimli eserinde Cassiodorus ve çağdaşı Boethius'un³ entelektüel çalışmalarının Orta Çağ kültürü için çok kıymetli olduğunu ve Cassiodorus'un çabaları sayesinde Ostrogot Kralı Theodericus'un eğitimi bir devlet politikası haline getirip teşvik ettiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, İtalya'da Lombard istilasının neticesinde eğitimin ve entelektüel faaliyetlerin sekteye uğradığını, fakat manastırlar sayesinde bu faaliyetlerin korunduğunu ifade etmektedir. Bu manastırların başında da Cassiodorus'un Calabria'da kurduğu Vivarium Manastır'ını örnek verir ki Cassiodorus'un ölümünden sonra manastırın pasif kaldığını, ancak tüm hazinelerinin (Kitap, kütüphane, yazı salonu ve diğer şeyleri kastediyor olabilir.) daha sonraki manastırlara aktarıldığını belirtir (1956: 459-462). Cassiodorus, Theodericus'un halefi Athalaric'e yazdığı mektupta; liberal sanat eğitiminin üzerinde durur ve gramer ile retorik hocalarının maaşlarının iyileştirilmesini talep eder (1886: 406-407).

J. B. Bury, *History of the Later Roman Empire: From the Death of Theodosius I to the Death of Justinian* adlı eserinde Cassiodorus'un, kurduğu manastırda pagan ve Hristiyan dönemine ait kitapları kopyalatarak koruduğunu, manastırdaki kitap kopyalayan keşişler sayesinde antik mirasın muhafaza edildiğini ve bu geleneği başlatan kişinin de Cassiodorus olduğunu yazar. Ayrıca Cassiodorus'un kurduğu bu sistemin diğer manastırlara model oluşturduğunu da ortaya koyar (1958: 222).

Edward Kennard Rand, *Founders of the Middle Ages* adlı eserinde Cassiodorus'un klasik Latin eserlerinin günümüze gelmesindeki katkısına dikkat çekmektedir. Papa I. Gregorius (590-604) ile Cassiodorus'un klasik mirasa karşı tutumlarını karşılaştırarak Gregory'nin Hristiyan metinlerine, Cassiodorus'un ise pagan kültürüne sahip çıktığını ifade eder. Sonunda da Hristiyan hümanizminin savunucularından biri olarak gördüğü Cassiodorus'un bakış açısının benimsendiğini ifade eder (1929: 244-246). Cassiodorus'un bu özelliğinin yanı sıra Latin ve Yunan kilise babalarının, Kilise tarihçileriyle Yahudi tarihçilerin eserlerini ve coğrafya, retorik, gramer gibi çeşitli türlerdeki eserleri toplayarak Vivarium'daki kütüphaneyi döneminin en zengin kütüphanelerinden biri yapması da dikkate alınması gereken bir diğer yönüdür (Lacroix 1874: 306-308).

³ 480'de Roma'da (?) doğan ve 524'te Pavia'da ölen Boethius, uzun süre önce Hristiyan olan Romalı bir aileye mensuptu. O da Ostrogot kralı Theodoric yönetimi altında resmi ve idari görevlerde bulunmuştu. Entelektüel yaşamına bakıldığında klasik felsefenin Orta Çağ'a aktarılmasında önemli rolü olmuştur. En meşhur eseri *De consolazione philosophiae*'dir. Bu çalışması İngilizce, Almanca ve Fransızcaya çevrilmiş ve Orta Çağ boyunca en çok okunan kitaplardan biri olmuştur. Boethius, ayrıca Platon ve Aristoteles'in eserlerinin Latinceye çevrilmesinde de öncülük etmiştir (Figal 2007: 154).

Fakat James J. O' Donnell, *Cassiodorus* adlı eserinde bu varsayımların bir kanıtının olmadığını, hatta bunların romantik bir varsayımdan öteye gitmediğini öne sürer. Cassiodorus'un el yazmalarını nasıl kopyalayacakları konusunda keşişlere bir rehber olduğunu kaydeder. Ayrıca el yazmalarının kopyalanmasının manastır yaşamının doğal bir döngüsü olduğunu söyler. Manastırdaki keşişlerin Lectio Divina (Kutsal Okuma) yapabilmeleri için kitaba ihtiyaç duyduklarını ifade eder ve bunun en açık örneği olarak da Benedikten Tarikatını verir (Benedikten Tarikatında kutsal okuma prensiplerinden biri olarak keşişlere okumaları için Lent⁴'in başlangıcında kitap dağıtılması gerekiyordu.). O'Donnell, Cassiodorus'un kurduğu manastırda pagan yazarların eserlerinin kopyalandığını, ancak günümüze ulaşan bu eserler incelendiğinde Vivarium'da kopyalandıkları veya muhafaza edildikleri ile ilgili ikna edici bir kanıtın bulunmadığını iddia etmektedir. Bununla birlikte, Cassiodorus'un Vivarium'da faydalandığı pagan yazarların eserlerinin doğrudan veya dolaylı olarak kutsal yazı çalışmalarında istifade edilecek eserler olduğunu ekler. Bu fikrini şu örnekleri vererek destekler: Cassiodorus'un faydalandığı pagan müellifler arasında gramer üzerine çalışanların da yer aldığını, zira gramer disiplininin kutsal yazı çalışmalarında kullanılabileceğini belirtir. Öte yandan, kutsal yazı çalışmalarında kullanılamayacak tarihçi ve şairlerin eserlerinden istifade etmediğini ortaya koyar. Öğrenme, okuma sevgisi ve Tanrı arayışının temelde insanın ve manastır yaşamının doğasında olduğunu, ilk kurulan manastırlarda dahi kutsal okumalar (Opus Dei) yapan keşişlerin bulunduğunu ve dolayısıyla bu uygulamanın Cassiodorus'a özgü olamayacağını açıkça belirtir. Onun başarısının, göreve getirdiği keşişlerin organizasyon yeteneklerinde, zekâlarında ve becerikliliklerinde tezahür ettiğini ifade eder (1979: 185). Bu bağlamda O'Donnell, eserinin bir noktasında Cassiodorus'un kurduğu manastırın çok iyi organize edildiğinden ve çok yönlü bir eğitim verdiğinden bahseder. Bu manastırda yazılan / kopya edilen bazı kitapların Avrupa'ya yayıldığını ekler. Bu kitaplara örnek olarak da *Historia Tripartita* adlı eseri verir. Ayrıca Vivarium'da Hristiyan entelektüel düşüncesinin korunduğunu da ilave eder (1979: 185).

Averil Cameron, "Cassiodorus Deflated: Cassiodorus by James J. O'Donnell" başlıklı makalesinde Cassiodorus'un klasik kültürün muhafaza edilmesindeki katkısının üzerinde durur. Cassiodorus'un, "Klasik Kültürün Orta Çağ Batı'sına Aktarıcısı" veya "Orta Çağ'ın Kurucusu" gibi sıfatlara sahip olduğunu, ancak yazar James J. O'Donnell'in Cassiodorus'un bu katkılarını göz ardı ettiğini, Cassiodorus'un sadece ruhani gelişimine odaklandığını ifade eder. Bu düşüncesini de J. O'Donnell'in Cassiodorus'un eserlerine yaklaşımıyla destekler. Cameron, J. O'Donnell'in Cassiodorus'un *Variae* eserinin önemini ihmal ettiğini, ancak *Mezmurlar Üzerine Yorum (on the Commentary on the Psalms)* eserini dikkate aldığını ortaya koyar (1981: 183).

⁴ İsa Mesih'in çölde kırk gün oruç tutmasından hareketle Hristiyanların Paskalya öncesinde kırk gün boyunca oruç tuttıkları döneme verilen isimdir.

Gerald Bonner ise, "Book Review of James J. O'Donnell, Cassiodorus" başlıklı makalesinde O'Donnell'in Cassiodorus ile ilgili yazdığı bu kitabın ve bakış açısının doğru olduğu sonucuna varır. Bonner, Cassiodorus'un Orta Çağ kültürü üzerindeki etkisinin çok da önemli olmadığını düşünmekle birlikte, Cassiodorus'un Batı kültürü üzerinde kısmen de olsa olumlu etkisinin bulunduğunu kabul eder. Örneğin, Josephus'un Latince çevirilerinin ve Cassiodorus'un *Historia tripartita*'sının alanı bakımından mühim olduğunu ifade eder. Ancak Cassiodorus'un klasikleri koruma geleneğini oluşturamadığını, ölümünden sonra manastırın yok olduğunu açıklar (1981: 184-185).

Cassiodorus ile ilgili müstakil çalışmaları olan Pierre Courcelle, *Late Latin Writers and Their Greek Sources* adlı eserinde Cassiodorus'un özellikle Yunan klasiklerinin korunmasındaki katkısını ifade eder. Bu manastırda çevrilen Yunanca eserlere Origen, İskenderiyeli Clement, Didymus, Epiphanes, Chrysostom, Sokrates, Sozomen, Theodoret ve Gaudentius'un eserlerini örnek verir. Cassiodorus, Vivarium'u Antikite'nin klasik eserlerinin çevrildiği, kopyalandığı ve muhafaza edildiği bir Hristiyan kültür merkezi yapmayı amaçlamıştı. Ancak manastır mensubu keşişlerin büyük çoğunluğunun bu yetkinlikte olmadığını, hatta bazı keşişlerin okuma yazma dahi bilmediğini, Cassiodorus'un bu nedenle keşişlerin eğitimi için seküler çalışmaları özetlediğini ve kutsal çalışmaları da keşişlerin anlayabileceği düzeye indirgeyerek yazdığını (*Instituties* eserinde bunu görmekteyiz.), hatta Cassiodorus'un *De Orthographia (İmla Üzerine)* adlı eserini keşişlerin talebi üzerine kaleme aldığını ifade eder. Keşişler, el yazmalarını daha rahat kopyalayabilmeleri için imla konusunda rehber olacak bir esere ihtiyaç duymuşlardır. İtalya'da yaşanan hadiseler (savaş, siyasi istikrarsızlık) nedeniyle kültürel çalışmaların gerilemesi ve hatta duraksamasının yanı sıra, keşişlerin yukarıda bahsolunan vasıfsızlıklarından dolayı Vivarium'un bir kültür merkezi haline gelemediğini açıkça belirtir. Buradaki kütüphane ve yazı salonu gibi yapılarla beraber, çevrilen ve kopyalanan eserlerden hiçbirinin sonraki dönemlere intikal etmediği sorunsalı üzerinde durur. Courcelle, bu sorunun ilk kez 1911'de Rudolf Beer tarafından gündeme getirildiğini ve onun Verona ve Bobbio'daki eski el yazmalarını incelemesi neticesinde bu el yazmalarının Vivarium'dan geldiği sonucuna vardığını ifade eder. Aynı doğrultuda Weingber'in, el yazmaları üzerinde yaptığı paleografik araştırmalar neticesinde V. ve VI. yüzyıldaki el yazmalarının çoğunun Vivarium'dan geldiğine kanaat getirdiğini ve bu teorilerin çoğunlukla kabul gördüğünü öne sürer. Ancak, çoğunluğun kabul ettiği bu teorinin aksini düşünen Kardinal Mercati'nin çalışmalarından da bahseder. Mercati'nin, Bobbio Kütüphanesini Cicero'nun palimpsestini örnek alarak incelediğini ve genel kabul gören bu teorinin zayıflığını ortaya koyduğunu, Bobbio Kütüphanesinin Vivarium'la bir bağlantısının olmadığını ve hatta hayatta kalan bir Cassiodorus kütüphanesinin bulunmadığını iddia ettiğini belirtir. Courcelle, eserinde bu teorilerden ayrıntılı bir şekilde bahsetmektedir (1969: 335-363).

Cassiodorus'un manastır kurma niyetini ve kurduğu bu manastırın programını daha net anlayabilmek için çağdaşı Nursialı Aziz Benedictus (480-543)⁵ ile manastıra bakışlarının karşılaştırılması, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır ve bu karşılaştırmanın neticesinde her ikisinin de manastır kurma amaçlarının çok farklı olduğu görülecektir. Öncelikle Aziz Benedictus ve Cassiodorus'un kendi yazdıkları eserlere bakıldığında; bunların aynı içeriğe sahip metinler olmadığı, yazılma niyetlerinin de farklı olduğu anlaşılmaktadır. Aziz Benedictus'un *Rule of Benedict* adlı nizamnamesinin manastır içindeki keşişlerin uymaları gereken kurallardan ibaret olduğu görülmektedir (Leclercq 1982: 19). Aziz Benedictus'un yazdığı bu kurallar Batı manastırcılığının temellerini oluşturması açısından da oldukça önemlidir (Genç 2011: 240-274). Öte yandan, Cassiodorus'un *Institutiones*'i ise keşişler için bir eğitim programını ihtiva eder. Cassiodorus'un kurduğu manastırda elbette dua ve ibadet yapılıyordu ve her keşişin bir görevinin olması şeklinde bir çalışma disiplini vardı. Ancak Vivarium, bir manastırdan ziyade bir manastır okuludur. Burada keşişler metinleri okuyorlar, imla ve gramer kuralları çerçevesinde ilgili yerleri düzeltiyorlardı. Aziz Benedictus'un kurduğu manastırda ise Tanrı'ya hizmetten başka bir şey yoktu. Bununla birlikte, Aziz Benedictus'un yazdığı kurallarda okuma, düşünme (meditasyon), dua ve tefekkürden oluşan dört aşamalı Lectio Divina (Kutsal Okuma) önemli bir yer tutar. Lent'in başlangıcında her keşişe manastırın kütüphanesinden bir kitap verilir ve bu kitabının tamamen okunması istenirdi (Nursialı Aziz Benedictus 1931: 71). Cassiodorus'un kurduğu manastırdaki entelektüel çalışma geleneğini Benedikten Tarikatının kendi manastırlarında uyguladıklarına dair görüşler de vardır (Halfmann 2003: 267). Fakat manastırlarda kutsal okuma disiplini Cassiodorus'tan önce ilk olarak Mısır'da Pachomios ve ardından Aziz Benedictus tarafından uygulanmıştır. Bu bağlamda Cassiodorus'un Vivarium'da uyguladığı kutsal okuma etkinliğini öncülerinden örnek aldığı ifade edilebilir.

Vivarium kütüphanesinde bulundurduğu kitapların türlerinden Cassiodorus'un niyeti hakkında bir çıkarımda bulunulabilir. *Institutiones* eserinde manastır kütüphanesinde bulunan kitaplar ve türleriyle alakalı detaylı bilgiler yer almaktadır. Bu eserde dini eserlerin yanı sıra liberal sanatlarla alakalı seküler kitapların isimlerini vererek keşişlerden bunları okumalarını ve kopyalamalarını ister. Marijana Vukovic, *The Library of Vivarium: Cassiodorus and Classics* adlı yüksek lisans tezinde bu kitaplara birkaç örnek vermiştir. Cassiodorus, manastırda özellikle çiftçilik ile

⁵ 480 yılında İtalya'nın Nursia şehrinde soylu bir ailede dünyaya gelen Aziz Benedictus, eğitimini tamamlamak üzere Roma'ya gitmiştir. Burada bir süre kaldıktan sonra şehir hayatından uzaklaşmak isteyen Benedictus önce Roma'nın doğusunda bulunan kendi köyü Affile'ye çekilmiştir. Ardından inzivaya çekilmek üzere Subiaco yakınlarında bir mağaraya gitmiştir. Burada bir müddet kaldıktan sonra yine Subiaco yakınlarındaki antik Nero köşküne giderek çok sayıda mürit toplamış, aynı zamanda Subiaco'daki on iki manastırın gelişimini desteklemiş ve denetimini de yapmıştır. Subiaco'dan ayrılan Benedictus Roma'nın güneybatısında bulunan Monte Cassino'ya giderek burada aynı isimde bir manastır kurmuştur. 547 civarında da burada ölmüştür (Rippinger 2003: 236-238).

ilgilenen keşiflere Gargilius Martialis, Columella ve Aemilianus gibi ziraatçilerin eserlerini tavsiye etmiş; Hipokrat, Galen, Dioskorides gibi tıpçıların eserlerinin; gramer konusunda Donatus'un *Ars Grammatica*'sının; müzik üzerine Gaudentius ve Censorinus'un kitaplarının ve retorikle ilgili olarak da Cicero gibi retorik üzerine çalışanların kitaplarının kütüphaneden alınarak okunmasını istemiştir (Vukovic 2007: 53-56). Kütüphanesinde bulunan bu kitapları nasıl temin ettiği de Cassiodorus'la ilgili bir başka sorudur. Bu kitapları resmi görevli olduğu süre boyunca mı toplamıştı? Roma'dan Calabria'ya gelirken kitaplarını yanında getirmiş miydi? Getirmediyse yeniden satın alarak mı kopyalarını yaptırmıştı? Yeniden satın aldıysa bu ciddi bir finansal kaynak gerektiriyordu. Zira Orta Çağ Avrupa'sında kitap çok pahalıydı. Cassiodorus kitapların bazılarını satın almış veya bazıları da ona hediye edilmiş olabilir. Çünkü kendisi tanınan bir devlet görevlisi, keşiş ve yazar olmasının yanı sıra soylu bir aileden gelmekteydi.

Marijana Vukovic, Vivarium kütüphanesinde bu eserlerin yanı sıra tarih kitapları, rehber kitaplar ve Yunanca eserlerin de bulunduğunu belirtir ve Cassiodorus'un seküler kitapları kütüphanesinde bulundurma amacını eleştirel bir bakış açısıyla ortaya koyar. Cassiodorus'un bu eserleri sadece kutsal yazıları anlamak için bir araç olarak görmediğini, Augustinus'un Hristiyan eğitim modeli taslağını uygulamak istediğini öne sürer. Bu düşüncesini de kütüphanesinde bulundurmak üzere seçtiği kitaplarla gerekçelendirir. Cassiodorus'un belirli kitapları titizlikle seçtiğini ve bu kitapların sayısının da az olduğunu ifade eder (liberal sanat kitapları). Cassiodorus'un kütüphanesinde ilginç bir şekilde Vergilius, Ovidius, Terence ve Varro gibi şair ve oyun yazarlarının eserlerinin bulunmadığına dikkat çeker (2007: 57-62). Burada şu sorular karşımıza çıkar: Klasik mirasın kurtarıcısı olarak kabul edilen biri neden bahsi geçen bu müelliflerin eserlerini kütüphanesinde bulundurmadı ve keşifleri bu eserlerin kopyalarını yapmakla görevlendirmede?

Cassiodorus'un kutsal yazıları anlayabilmek için okunmasının yararlı olduğunu düşündüğü adı geçen liberal sanat eserlerine ondan çok önce Augustinus, *De Doctrina Christiana* (*On Christian Doctrine*) adlı eserinde değinmişti (Press 1984: 98).

Marijana Vukovic; Cassiodorus'un, Augustinus'un *De Doctrina Christiana* (*On Christian Doctrine*) eserine hâkim olduğunu ifade eder. Augustinus'un da yedi liberal sanata önem verdiğini, ancak Siprianus ve teolog Ticonius hariç herhangi bir yazar ismi vermediğini, Cassiodorus'un Augustinus'un bu eğitim modelinden hareketle kütüphanesinde bulunmasını istediği yazarların kitaplarını kendisinin seçtiğini ifade eder. Hatta Augustinus'un, Cassiodorus'un *Institutiones* eserine de temel teşkil etmiş olabileceğini söyler. Nihai olarak ise Marijana Vukovic, Cassiodorus'un kütüphanesini Augustinus'a göre şekillendirdiği teorisinin kesin bir kanıtı olmadığını da belirtir (2007: 57-62).

Cassiodorus, *Institutiones* adlı eserinde;

"Tanrı'nın inayetiyle, ondan (Augustinus'tan) faydalanarak yazdım. Tartışmaların altında yolumdan sapmadım ve mezmur metnini bozmadım. Her pasaja, metnin gerektirdiği ölçüde kısa tefsirler yerleştirdim. Bir ihtimal, herhangi biri bu çalışmayı okuma lütfunu gösterirse böylesine muhteşem tefsircileri okuduktan sonra kutsal metnin seküler alanlardaki hocaların kaynağı olduğunu ve daha sonrasında bunları kendi alanlarına aktardıklarını anlayacaktır. Tanrı'nın da yardımıyla elimden gelenin en iyisini yapıp bu durumu göz önüne serdim." (Cassiodorus 2014: 120).

Cassiodorus'un bizzat kendisinin bu ifadelerinden hareketle eserini yazarken Augustinus'un çalışmalarından istifade ettiği, bununla birlikte kutsal metnin seküler çalışma yapanlara bir rehber olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

Ayrıca, Cassiodorus'un İskenderiyeli Ammonius'tan esinlenerek yedi liberal sanatı *trivium* (yedi liberal sanatın başlangıcı olarak gramer, retorik ve mantık) ve *quadrivium* (yedi liberal sanatın üstü geometri, astronomi, aritmetik ve müzik) şeklinde sınıflandırdığı düşünülmektedir (Leclercq 1982: 20). Michael Lapidge ise seküler (pagan) ve Hristiyan öğrenimini sentezlemek niyetinde olan Cassiodorus'un kütüphanesinde seküler eserlerin de yer aldığını; Terence, Varro, Cicero, Palladius, Vergilius'un eserlerinin bulunduğunu öne sürer. Cassiodorus'un ölümünden sonra bu kitapların çeşitli kişi ve kurumlara peyderpey dağıtıldığını belirtir. Bu kurumlara örnek olarak Roma'daki, dönemin Papalık Kütüphanesi olan Lateran Kütüphanesini örnek verir. Bazı kitapların da Roma'daki kitapçılarda olduğunu söyler (Lapidge 2005: 17-20). Frederick Andrew Lerner de Vivarium'daki kitapların Lateran Kütüphanesine gönderildiğini doğrular. Kitapların bazılarının bu kütüphaneden, Roma'ya gelen seçkin ziyaretçilere ve yeni kurulan kurumlara Papalık hediyesi olarak verildiğini ifade eder. Bazı kitapların da kopyaları yapılmak üzere Avrupa'nın diğer manastırlarına gönderildiğinden bahseder (2006: 39).

Peki, VI. yüzyıl İtalya'sında Vivarium Manastır kütüphanesinden başka kütüphane yok muydu? Eugippius (460-535) tarafından Napoli'de kurulan Castrum Lucullanum Manastırı da kapsamlı bir kütüphaneye sahipti. Bu kütüphanede de Vivarium Manastır kütüphanesindeki kitaplara (seküler ve dini eserler) benzer kitaplar vardı. Bununla birlikte Vivarium Manastır'ın kurulduğu dönemde İtalya'da başka manastır kütüphanelerinin var olduğu bilinmekten, Vivarium kütüphanesinin meşhur olmasının nedeni Cassiodorus'un yazdığı *Institutiones* eseridir (Lapidge 2005: 17-20). Cassiodorus'un bu eseri Orta Çağ boyunca kullanılan çalışmalardan biri olmuştur.

Cassiodorus'un çalışmalarının Orta Çağ'da hangi yazarlar tarafından kullanıldığını veya kitaplarının hangi manastır kütüphanelerinde bulunduğunun izini sürmek çok zordur. Ancak Orta Çağ'da yazılmış kitaplarda çok fazla atıfta bulunulmasa da kütüphanelerde *Commentaries on the Psalms* adlı eserinin *Institutiones*'den daha sık bulunduğu bilinmektedir. Alcuin'in, *On Orthography* adlı çalışmasını bahsi geçen bu çalışmalardan faydalanarak yazdığı bilinmektedir. Bununla birlikte Cassiodorus'un çalışmaları kendisinden sonra kurulan manastırlarda

çok fazla kullanılmamıştır. Sonuç olarak, Cassiodorus'un Orta Çağ manastır geleneğinde çok etkili bir isim olmadığı, izole bir figür olarak kaldığı ifade edilebilir (Leclercq 1982: 21). Ancak Leslie W. Jones, "The Influence of Cassiodorus On Medieval Culture" başlıklı makalesinde Bede⁶, Gembloux Keşişi Sigebert, Malmesburyli William ve Nonantolalı Placidus'un çalışmalarında ve anonim *De Scriptoribus ecclesiasticis*'in ön sözünde Cassiodorus'un adının geçtiğinden ve özellikle *Institutiones*'in pek çok müellifçe kullanıldığından bahseder. Ayrıca Sevilalı Isidore'un *Etymologies*'inde ve Prümlü Regino'nun *Epistola de harmonica institutione* adlı çalışmasında Cassiodorus'un eserlerinden faydalandıklarını belirtir. Cassiodorus'un *Institutiones* eserinin yanı sıra *Chronicon*, *Commentary on the Psalms*, *De Orthographia* ve *De Anima* adlı çalışmalarının da Avrupa'nın birçok manastır kütüphane kataloglarında yer aldığından ve bu eserlerden diğer yazar ve okuyucuların istifade ettiğinden bahseder (Jones 1945: 435-440). Aziz Bede'nin ise Cassiodorus'un meşhur eseri *Institutiones*'in yanı sıra *Historia tripartita* ve *De Orthographia* adlı eserlerinden bihaber olduğu, ancak *Exposito Psalmorum* adlı eserini bildiği ve bu eserden faydalandığı bilinmektedir. Ayrıca, Cassiodorus tarafından yaptırılan Josephus'un *Antiquities*'inin Latince çevirisine de sahip olduğu bilinir (Meyveart 1996: 827-832). Burada temas edilmesi gereken bir diğer önemli husus ise bilinen en eski Latince İncil olan Codex Amiatinus'un⁷ Cassiodorus'un yazdığı kabul edilen Codex Grandior'dan kopyalanarak yazıldığı genel kabul görmüş olmasıdır (Corsano 1987: 3-349).

SONUÇ

Sonuç olarak, Cassiodorus'un Roma'nın işgali sonrasında Antikite'nin klasik eserlerinin kaybolacağı endişesiyle bilinçli olarak Vivarium Manastırını kurduğu ve burada birtakım eserleri tercüme ettirerek ve/veya kopyalatarak klasik mirası muhafaza ettiği, kurduğu bu manastırda ortaya çıkan kitap üretim sisteminin Avrupa'nın diğer manastırlarına örnek teşkil ettiği yönünde değerlendirmeler mevcuttur. Bununla birlikte, klasik eserleri korumak gibi bir amaç ve niyetinin olmadığı, üzerinde önemle durduğu seküler kitapları kutsal yazıları anlamak için sadece bir araç olarak gördüğü ve ölümünden sonra manastırın dağılması nedeniyle

⁶ 672'de doğan ve 735'te ölen Bede, yedi yaşında Wearmouth Manastırına girmiş ve Benedict Biscop onun eğitimiyle ilgilenmiştir. 686 yılında ise Jarrow Manastırına geçmiş, burada 689'da ölen üstadı Benedict Biscop'un zengin kütüphanesini devralarak çeşitli disiplinlerdeki yazılarını yazmak için bu kütüphaneden oldukça istifade etmiştir. İmla, teoloji, tarih, kronoloji gibi birçok bilim dalında çalışmaları vardır (Fichte 2007: 665).

⁷ Anglo-Sakson manastırları arasında zenginliği ve kitap üretimiyle dikkat çeken Wearmouth-Jarrow Manastırında üretilen değerli kitaplardan biri olan Codex Amiatinus, Aziz Ceolfrid'in (642-716) desteğiyle yapılmıştır. Ceolfrid bu el yazmasını Papa II. Gregorius'a (715-731) hediye etmek üzere Roma'ya götürürken yolda ölmüştür. Codex Amiatinus'un üretimi ve süslemesiyle ilgili hususlar tartışmalıdır. Adı geçen bu el yazmasının süslemesini ve metnini inceleyen bazı bilim insanları, Codex Amiatinus'un Cassiodorus'un VI. yüzyılda Vivarium Manastırında yaptığı kayıp bir İncil olan Codex Grandior model alınarak yazıldığı yönünde görüşler öne sürmüşlerdir (Chazella 2004: 129-132).

Orta Çağ kültürü üzerinde mühim bir etkisinin olamayacağı yönünde değerlendirmeler de vardır. Vivarium Manastırı, pagan kültürü ve Hristiyan öğretisinin sentezlendiği ilk ya da tek manastır olmasa da dönemi açısından Cassiodorus'un gayret ve çabası Orta Çağ kültürü için her şeye rağmen kıymetlidir. Cassiodorus'un niyeti ne olursa olsun, bu manastırda bir kütüphane kurulmuştur. Burada kitaplar kopyalanmış, bir kısım kitaplar ise tercüme edilerek yok olmaktan kurtulmuştur. Ölümünden sonra kütüphanesindeki kitaplar çeşitli yerlere dağılmış olsa da bu kitaplardan kişiler ve kurumlar istifade etmişlerdir. Cassiodorus'un bizzat kendisinin yazdığı kitaplar ise diğer manastır kütüphanelerindeki keşişler tarafından kullanılmıştır. Bununla birlikte, şahsi olarak Cassiodorus'u Orta Çağ'ın kurucusu olarak değerlendirmenin abartılı olduğu kanaatindeyim. Çalışmanın ilgili kısımlarında da ifade edildiği üzere seküler ve dini eğitimin sentezinin yapıldığı ilk kurum Vivarium değildi. Cassiodorus'un öncüleri ve çağdaşı keşişler de manastır kurmuşlar ve bu manastırlarda kitap kopyalama faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Bu anlamda Vivarium Manastırı'nın meşhur olması, onun ilk ve tek olduğu anlamına gelmemelidir.

KAYNAKÇA

- AKÇORU, R. (2001). "Cassiodorus'un Eğitimin İlkelerinin İkinci Kitabı: Seküler Yazın Adlı Eserinin Önsözü ve I. Bölümü: Dilbilgisi". *Mesos: Disiplinlerarası Ortaçağ Çalışmaları Dergisi*, 3: 205-216.
- BIGGS, A. G., SEASOLTZ, R. K. (2003). "Benedictines". *The New Catholic Encyclopedia* (ed. Janet Halfmann) (Vol. 2). Thomson Gale: 267-273.
- BONNER, G. (1981). "Book Review of James J. O'Donnell, Cassiodorus". (Berkeley University of California Press, 1979). *Speculum*, 56/1: 184-185.
- BURY, J. B. (1958). *History of the Later Roman Empire: From the Death of Theodosius I to the Death of Justinian* (C. II). Dover Publications.
- BUTHLER, D.C. (1961). *Benedictine Monaschism Studies in Benedictine Life and Rule*. Speculum Historiale.
- C. DALES, R. (1980). *The Intellectual Life of Western Europe in the Middle Ages*. Washington: University Press of America.
- CAMERON, A. (1981). "Cassiodorus Deflated: Cassiodorus by James J. O'Donnell". *The Journal of Roman Studies*, 71: 183-186.
- CASSIODORUS, (2004). *Institutions of Divine and Secular Learning and On the Soul* (çev. James W. Halporn). Liverpool: Liverpool University Press.
- CASSIODORUS, (1886). *The Letters of Cassiodorus Being A Condensed Translation of the Variae Epistolae of Magnus Aurelius Cassiodorus Senator* (çev. Thomas Hodgkin). London: Andesite Press.
- HAZELLE, C. (2004). "Ceolfrid's gift to St Peter: the first quire of the Codex Amiatinus and the evidence of its Roma destination". *Early Medieval Europe*, 12/2: 129-157.
- CORSANO, K. (1987) "The First Quire of the Codex Amiatinus and the Institutiones of Cassiodorus". *Scriptorium*, 41: 3-34.

- COURCELLE, P. (1969). *Late Latin Writers and Their Greek Sources*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- CURTI, C. (2007). "Cassiodorus". *Religion Past & Present Encyclopedia of Theology and Religion* (ed. Hans Dieter Betz, Don. S. Brownin, Bernd Janowski, Eberhard Jüngel). Brill, Leiden – Boston: Vol. 2: 409-410.
- FICHTE, J. O. (2007). "Bede, the Venerable, Saint". *Religion Past & Present Encyclopedia of Theology and Religion* (ed. Hans Dieter Betz, Don. S. Brownin, Bernd Janowski, Eberhard Jüngel). Brill, Leiden – Boston, 1: 665.
- FIGAL, G. (2007). "Boethius, Anicius Manlius". *Religion Past & Present Encyclopedia of Theology and Religion* (ed. Hans Dieter Betz, Don. S. Brownin, Bernd Janowski, Eberhard Jüngel). Brill, Leiden – Boston, 2: 154.
- GENÇ, Ö. (2011). "Ortaçağ Avrupa'sında Manastır Hayatı: Genel Bir Bakış". *Gazi Üniversitesi III. Genç Bilim Adamları Sempozyumu Bildirileri*. 16-18 Nisan 2011. Ankara, 240-274.
- JONES, L. W. (1945). "The Influence of Cassiodorus On Medieval Culture". *Speculum*, 20/4: 433-442.
- KOZAN, M. (2014). *Ostrogotlar ve Büyük Theodericus Dönemi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- LACROIX, J. P. (1874). *Military and Religious Life in The Middle Ages and at the Renaissance*. London.
- LAPIDGE, M. (2005). *The Anglo-Saxon Library*. New York: Oxford University Press.
- LECLERCQ, J. (1982). *The Love of Learning and The Desire for God: A Study of Monastic Culture*. New York: Fordham University Press.
- LERNER, F. A. (2006). *Story of Libraries from the Invention of Writing to the Computer Age*. New York - London: Continuum Publishing.
- MARROU, H. I. (1956). *History of Education in Antiquity*. London: Sheed and Ward.
- MEYVAERT, P. (1996). "Bede, Cassiodorus and the Codex Amiatianus". *Speculum*, 71/4: 827-883.
- NICHOLSON, O. (2018). "Cassiodorus". *The Oxford Dictionary of Late Antiquity*. Oxford University Press, Vol.1: 299-300.
- Nursiali S. B. (1931). *The Rule of St. Benedict*. Great Britain.
- O'DONNELL, J. (1979). *Cassiodorus*. Los Angeles: University of California Press.
- PRESS, G. A. (1984). 'Doctrina' in Augustine's "De Doctrina Christiana". *Philosophy & Rhetoric*, 17/2: 98-120.
- RAND, E. K. (1929). *Founders of the Middle Ages*. Cambridge, MASS, U.S.A: Harvard University Press.
- RIPPINGER, J. (2003). "Benedict, St.". *The New Catholic Encyclopedia* (ed. Janet Halfmann). Thomson Gale, 2: 236-238.
- TAYLOR, H. O. (1901). *The Classical Heritage of the Middle Ages*. New York: Frederick Ungar Publishing.
- VUKOVIC, M (2007). *The Library of Vivarium: Cassiodorus and Classics* (MA Thesis in Medieval Studies). Budapest: Central European University.